
Slovensko: determinanty bezpečnostní politiky

Vladimír Leška

Ministr zahraničních věcí dočasné Moravčikovy vlády E. Kukan dva týdny před konáním předčasných parlamentních voleb prohlásil, že slovenská zahraniční politika byla v mezinárodních vztazích prezentována natolik výrazným způsobem, že je nemožné změnit její směr a charakter. „Každá vláda, která nastoupí po volbách, bude v ní pokračovat,“ řekl. Totéž a snad s ještě větší mírou přesvědčivosti by mělo platit i o bezpečnostní politice. V konsolidovaných demokraciích obě patří k oblastem, jejichž koncepce převážná část politických stran přijímá konsenzem. I když Slovensko do této kategorie států zatím ani zdaleka nepatří, nemá mnoho alternativních řešení problémů své bezpečnosti.

Má-li bezpečnostní politika země optimálně odpovídat jejím národním zájmům, musí důsledně respektovat základní geopolitické reality. Konstantní faktory, které determinují bezpečnostní politiku Slovenska, jsou natolik vlivné a markantní, že je nemůže ignorovat žádná z parlamentních politických stran, chce-li se podílet na moci. Z volebních programů těch, které překročily stanovený práh a jejichž poslanci zasedli do křesel v Národní radě Slovenské republiky, vyplývá, že tyto faktory kromě SNS vnímají tyto faktory velmi intenzivně.

Ačkoli je Slovensko ze všech států visegrádské skupiny nejmenší, vzhledem ke své geografické poloze má značný strategický význam jak pro středoevropský prostor, tak i pro bezpečnost České republiky. Leží na průsečíku os Balt – Balkán a západ – východ. Důsledky geopolitického charakteru přitom umocňuje skutečnost, že je v jistém smyslu i křižovatkou evropských kultur a hodnotových systémů.

Demografické a geostrategické faktory, které determinují bezpečnostní politiku Slovenské republiky, nejsou vůbec příznivé. Zvláště rizikovým faktorem z hlediska podmínek pro zajištění její bezpečnosti je sousedství s Ukrajinou. Vývoj v této postsovětské republice, která má ambice hrát roli regionální mocnosti, se vyznačuje vysokým potenciálem nestability. Jako jeden z dědiců nadměrné vojenské síly rozpadlého SSSR patří k státům s vysokým stupněm militarizace. U těchto zemí nelze odhadnout, jak se v krizových momentech vývoje společnosti zachovají jejich armádní špičky. Významnou složkou budoucího vývoje Ukrajiny budou i její vztahy s Ruskou federací. Další příčinou nestability mohou být rozdílné přístupy k hodnocení této relace obyvatelstvem v různých částech země.

Obavy v celé Evropě, ale zejména sousedů Ukrajiny vyvolává nepředvídatelnost jejího vnitřního vývoje, a tím i jejího chování na mezinárodním poli. Tvůrci bezpečnostní politiky Slovenska musejí počítat s bezpečnostními riziky východně od Čopu a nabádat k obezřetnosti. Nemohou však nerespektovat geografickou blízkost a vazby, které v minulosti slovenské ekonomické subjekty rozvíjely s postsovětskými republikami. Rozsah a intenzitu vlivu tohoto faktoru ještě znásobuje jazyková blízkost a slovanská příbuznost národů žijících na východ od Slovenska.

Komplikace jiného druhu pro Slovensko vyplývají z geopolitické situace na jeho jižním křídle. Někteří nacionalisticky naladěni politologové dokonce parafrázuji Churchilla a označují tuto část země za měkký podbřišek Slovenska. Je evidentní, že vztahy s Maďarskem a k Maďarsku mají ve slovenské bezpečnostní politice klíčové postavení. Ukazuje se, že mají i velký podíl na utváření vnitropolitického klimatu, jehož rezonance zpětně působí na oblast bezpečnosti.

Občany maďarské národnosti v Národní radě Slovenské republiky dnes zastupuje třetí nejsil-

nější poslanecký klub. Počet jeho členů svědčí o tom, že téměř všichni příslušníci maďarské menšiny volili pouze maďarskou koalici. Nedokončený pokus o vzájemné přesídlení Maďarů a Slováků žijících v opačném národnostním prostředí v poválečném období v podstatě nic nevyřešil. Jen rozmnožil počty historických křivd, jež obě strany často vnímají jako varovný důvod k vzájemné ostrážitosti. Někteří politici na obou stranách je zneužívají k vyvolávání nedůvěry, nevráživosti a podezírání. Maďarská menšina na jihu Slovenska se v postkonfrontačním období v podmínkách obecně vzrůstajícího nacionalizmu stala mimořádně citlivým komponentem jeho bezpečnostní situace. Slovensko-maďarské napětí dostalo nový rozměr po osamostatnění Slovenské republiky. Nejenže se stalo jednou z hlavních příčin oslabujících postavení SR v očích představitelů demokratických států, ale je i brzdou rozvoje středoevropské spolupráce a potenciální překážkou jejího začlenění do integračních struktur západní Evropy.

Diplomatické kontakty Moravčikovy vlády široké koalice s Hornovým kabinetem po maďarských volbách v květnu 1994 naznačily, že ani problémy národnostních menšin nemají fatální charakter a že za existence odpovídající politické vůle je lze uspokojivě řešit. Současně se však potvrdilo, že rychlá a definitivní řešení v této citlivé oblasti neexistují. Míra tolerance osvědčených politiků je často limitována velikostí předsudků značné části veřejného mínění a uměle rozněcovanými nacionalistickými kampaněmi. Rozhodujícím předpokladem k odstranění napětí a k minimalizaci bezpečnostních rizik v prostoru maďarsko-slovenských hranic je politická vůle. Jejimi nositeli jsou ti, kteří jsou na obou stranách u moci. Bude jí mít dostatek i nová slovenská vláda?

Úvahy o bezpečnostní politice Slovenské republiky nemohou ignorovat ani to, co se odehrává za hranicemi jižního souseda. Bezprostřední sousedství Maďarska s další evropskou zónou nestability a válek – s bývalou Jugoslávií –, jakož i s Rumunskem, kde žijí početné maďarské menšiny, lze rovněž označit za důvod k zvýšené obezřetnosti.

Ostatní sousedé Slovenska ovlivňují jeho bezpečnostní situaci převážně pozitivně. Zejména konsolidované a prosperující demokratické Rakousko vyzařuje do svého okolí klid a jistotu.

Druhou skupinu faktorů, které ovlivňují podmínky, v nichž Slovensko zajišťuje svou bezpečnost, tvoří skutečnosti odvozené od ekonomické a sociální situace Slovenska v době jeho osamostatnění. Jaká byla? Jistě by si zasloužila samostatnou analýzu. V krátkém článku lze připomenout pouze některá fakta.

Podle studie Centra OECD pro spolupráci s ekonomikami v přechodném období dosahoval hrubý domácí produkt Slovenska koncem roku 1992 v přepočtu na jednoho obyvatele pouze 72 % úrovně České republiky (SR – 53 943,- Kčs; ČR 74 754,- Kčs).² Něco naznačují i rozdíly ve skladbě obyvatelstva. V té době bylo v průmyslu SR zaměstnáno 31 % všech pracujících, zatímco v ČR 36 %. Naproti tomu ve slovenském zemědělství pracovalo o 27,27 % více osob než v českém. Míra nezaměstnanosti byla na Slovensku čtyřnásobně vyšší než v ČR (10,4 % a 2,6 %).

Z hlediska podmínek pro zajištění bezpečnosti má velký význam mikrostruktura národního hospodářství, jeho ekonomická efektivnost a mezinárodně srovnatelná konkurenceschopnost. Je obecně známo, že slovenská ekonomika v těchto parametrech nevyniká. Neumožnily jí to historické podmínky. V době vzniku ČSR bylo Slovensko v důsledku předcházejícího vývoje značně civilizace zaostalé. Během dvacetiletého meziválečného soužití v první ČSR se nepodařilo odstranit rozdíly mezi jejími částmi.

Po roce 1945 v důsledku nového geopolitického uspořádání Evropy se obnovené Československo dostalo do sféry vlivu stalinské diktatury. To znemožnilo vytvořit optimální tržní podmínky pro rozvoj slovenské ekonomiky jako vnitřně vyváženého, konkurenceschopného a prosperujícího systému. Subjektivizmus v řízení československé ekonomiky nejvíce poznamenal průmyslovou infrastrukturu Slovenska. Poměrně rychlá industrializace v poválečném období zanechala hluboké stopy nejen ve skladbě národního hospodářství, ale i ve vědomí slovenského obyvatelstva.

Struktura průmyslu se v podmínkách zosířené konfrontace důsledně podřizovala vojenskostrategickým hlediskům totalitního režimu. Slovenské zbrojovky produkovaly asi 60 %

vojenské techniky vyráběné v tehdejší Československu. Na produkci slovenského strojírenství a elektrotechniky se podílely téměř celou čtvrtinou.³ V letech 1976–1988 se 58 % veškeré zbrojní produkce ze Slovenska exportovalo.⁴ Trhy dnešního postbipolárního světa nejsou s to nadprodukcí zbrojařských podniků absorbovat. Druhy výzbroje vyráběné na Slovensku se prodávají zvláště obtížně.

Ani struktura nevojenských odvětví Slovenské republiky není optimální. Dosud se je nepodařilo restrukturovat v souladu s ekonomickými a bezpečnostními zájmy země. Je to zřejmé z údajů o orientaci zahraničního obchodu ČR a SR. Koncem roku 1992 směřovalo z celkového vývozu České republiky na teritorium bývalého SSSR pouhých 9 %. Ze Slovenska to byl téměř dvojnásobek – 17 %. Ještě výmluvnější jsou údaje o dovozu. Zcela evidentně dokazují výraznější závislost SR než ČR na obchodě s následnickými státy bývalého SSSR. Podíl dovozu z tohoto teritoria na celkovém importu Slovenska byl ve srovnání s ČR dvojnásobný (SR – 36 %; ČR – 18 %).

V kontextu s pozůstatky minulých historických etap se nepříznivé výchozí ekonomické podmínky promítají do společenské atmosféry a do vnitropolitické situace. Ta se vyznačuje značnou labilitou, nevyhraněností a menšími zkušenostmi politických stran. Je značně polarizovaná. Významný podíl na tom má i chronický nedostatek prostředků pro státní správu, včetně obrany a bezpečnosti, zdravotnictví a školství. Nedostatek volného kapitálu ztěžuje restrukturalizaci národního hospodářství, zejména konverzi zbrojního průmyslu. Část politiků hledá východisko v oživení produkce zbraní a jejich exportu a v orientaci slovenského zahraničního obchodu na východní trhy. To spolu s tvrzením o nemožnosti postupně přezbrojit armádu SR západní technikou snižuje věrohodnost politických prohlášení jejich ústavních činitelů.

Důsledky ekonomické situace Slovenska se do podmínek určujících jeho bezpečnostní politiku promítají v několika rovinách. V soudobých podmínkách je jednou z nejvýznamnějších součástí komplexní bezpečnosti státu ekonomická bezpečnost. Slabě prosperující a špatně fungující hospodářství bývá nejvýznamnější příčinou sociálního napětí a vnitropolitické nestability. Často žene vodu na mlýn populistickým politikům.

To vše ovlivňuje vnitropolitický vývoj společnosti, nálady obyvatelstva a formování vlivných politických sil, jež nakonec rozhodují o definitivní podobě bezpečnostní politiky. Občané Slovenska mimořádně citlivě reagují na stav a výkonnost své ekonomiky, která kromě dědictví minulosti musí překonávat i dočasné obtíže způsobené osamostatněním.

V důsledku spolupůsobení nejen uvedených, ale i dalších faktorů se na Slovensku vyprofilovaly v podstatě dvě základní skupiny politických stran. Rozlišují se především pojetím slovenské svébytnosti a způsoby jejího prosazování. Historické, ale i soudobé zvláštnosti vývoje slovenské politické scény způsobily, že dělicí čára mezi stranami v tomto období neprochází mezi pravíci a levíci, ale v podstatě napříč hlavními politickými proudy.

Téměř všechny slovenské politické strany pokládají národní a státní svrchovanost za nejvyšší nezvratnou hodnotu. Rozdíl mezi nimi jsou pouze v míře národní vlastenectví či nacionalismu a v síle důrazu na občanský princip v chápání této historické cennosti. Představitelé HZDS, KSÚ, ale zejména SNS vnímají slovenskou svrchovanost jako jedinečnou dějinnou vymoženost. Ačkoliv i v této skupině jsou nacionalističtí fundamentalisté v menšině, tím, že jsou poměrně hluchí a razantní, vyvolávají dojem, že disponují velkým politickým potenciálem.

Druhou skupinu polarizované slovenské politické scény tvoří konzervativní KDH, postkomunistická SDL, pravicová DS a SPŽ. K nim se řadí i bývalí významní činitelé HZDS a SNS. Pravý střed politického spektra vyplňují nové subjekty – DU a NDS. Představitelé stran a hnutí této profilace vnímají národní svébytnost a státní svrchovanost soudobě, v kontextu kooperačních a integračních procesů, které charakterizují moderní evropské dějiny.

Toto vymezení má z hlediska bezpečnostní politiky své opodstatnění. Politika nesmlouvavé až agresivní obhajoby práv slovenského národa se mnohdy dostává do rozporu s právy ostatních národností žijících na Slovensku, zejména maďarské. Radikalismus a sklon ke konfrontačním způsobům řešení politických problémů značné části představitelů

nacionálně orientovaného politického spektra se projevovaly i v jejich přístupech k ostatním politickým silám v zemi a znevažováním všech, kdož se podíleli na činnosti orgánů rozpadlé federace. To ještě více polarizuje slovenskou společnost.

Vypjatý nacionalismus vnášený do veřejného mínění a sklon k vyvolávání konfliktů ztěžují dosahování konsenzu i v takové nadstranické otázce, jakou je bezesporu politika národní bezpečnosti. V zemi s geopolitickými parametry SR nelze nerespektovat objektivní realitu a politici jsou nuceni jí přizpůsobit své zahraničněpolitické koncepce a z nich vycházející pojetí bezpečnostní politiky. To je však jen jedna strana mince. Druhou je schopnost je prosadit do praxe, což předpokládá vnitropolitickou stabilitu, dobré sousedské vztahy a solidní mezinárodní postavení země. Vláda, která to nedokáže, může správné bezpečnostní koncepce a deklarované ušlechtilé cíle zcela zpochybnit.

Téměř všechny parlamentní politické strany se shodují na tom, že jednoznačná orientace na vyspělé demokracie Západu je v národním zájmu Slovenska. „Strategickým cílem bezpečnostní orientace SR je všestranná integrace se sjednocenou Evropou,“ píše slovenští vojensko-političtí experti F. Škvrnda a P. Zatlkaj.

Z této základní, konsenzem přijaté teze vyplývá i jednoznačná podpora úsilí o začlenění Slovenska do Evropské unie. Dílčí rozdíly se mezi stranami projevují jen v důrazu při prosazování tohoto cíle. V období formování slovenské zahraniční politiky byl vztah některých představitelů HZDS a zejména SNS k Severoatlantické alianci — mírně řečeno — nevyhraněný. Velmi brzy se však vykrytalizoval. Autoři citované stati tvrdí: „Zájem o členství v NATO podpořily všechny parlamentní strany.“⁸ Jak vláda V. Mečiar, tak i J. Moravčíka jasně deklarovaly úmysl Slovenské republiky vstoupit do Severoatlantické aliance, jakmile pro to budou vytvořeny nezbytné podmínky.

Slovenská republika podepsala rámcovou deklaraci Partnerství pro mír jako sedmá 9. března 1994⁷ a prezentační dokument 25. května 1994. Tím položila základy ke splnění svého cíle, „vytvořit předpoklady pro získání plnohodnotného členství v NATO“.⁸ SR se zavázala uskutečnit transformaci své armády na „relativně malou, moderní, kvalitně vyzbrojenou a vycvičenou armádu“.⁹

Slovenská politická reprezentace při prosazování orientace na plnohodnotné členství v NATO bere v úvahu širší celoevropské souvislosti. Snaží se o nalezení optimálního vztahu k ZEU jako k integrální součásti Evropské unie, s níž uzavřela dohodu o přidružení. Dne 9. 5. 1994 spolu s dalšími státy získala statut přidruženého členství i v ZEU. Aktivně podporuje iniciativy směřující k rozvíjení procesu KBSE, v níž spatřuje vhodný mechanismus i značný potenciál pro uplatňování preventivní diplomacie a pro předcházení konfliktům. Ve spolupráci s orgány KBSE a Rady Evropy se snaží řešit i své problémy v oblasti práv národnostních menšin.

Při zdůvodňování svých bezpečnostních zájmů si více než ostatní středoevropské země všímá argumentace ruských a ukrajinských politických představitelů. Podstatnou složkou její bezpečnostní politiky je úzká spolupráce s orgány OSN. Aktivní zájem o tuto kooperaci potvrzuje i účast příslušníků její armády na mírových operacích OSN. Mj. jsou začleněni do pozorovacích misí v Angole, v Somálsku, v Ugandě–Rwandě, v Libérii a v bývalé Jugoslávii. V sestavě jednotek UNPROFOR působí slovenský ženijní prapor, jenž má okolo 600 osob.¹⁰

Vztah stran, které tvořily vládu široké koalice, k plnění závazků vůči Radě Evropy je upřímnější než národně orientovaného HZDS a SNS. Vláda zmíněných dvou stran svým postojem k právům maďarské menšiny poskytla jejím poslancům nejednu příležitost k zpochybnění oprávněnosti členství Slovenské republiky v Radě Evropy. To oslabovalo mezinárodní postavení mladého státu a zatěžovalo jeho vztahy s jižním sousedem.

Vlády SR a MR, J. Moravčíka a G. Horna, položily dobré základy k překonání historicky nakupených problémů ve vzájemných vztazích a k maďarsko-slovenskému vyrovnání. Bude-li v slibně zahájeném procesu úspěšně pokračovat i nový slovenský kabinet a završí-li jej podepsáním smlouvy mezi SR a MR o dobrém sousedství a přátelské spolupráci, vyhasne jedno z latentních ohnisek bezpečnostních rizik, s nimiž musí kalkulovat i Česká republi-

ka. Nepřímo se tím může odstranit i jedna z příčin stagnace subregionální spolupráce v rámci visegrádského seskupení a částečně i Středoevropské iniciativy.

Vzhledem ke své geopolitické situaci má Slovenská republika přirozený zájem o vzájemně výhodnou bilaterální a multilaterální spolupráci se všemi sousedy. Prezident M. Kováč, jakož i převážná většina parlamentních stran považují za nejvyšší prioritu rozvoj vztahů s Českou republikou. Důležitost této relace je zdůrazněna i ve Smlouvě mezi ČR a SR o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci z prosince 1992. V článku 5 tohoto dokumentu se obě strany např. zavázaly: „... požádat pravidelné konzultace na různých úrovních o otázkách bezpečnosti a obrany.“¹¹

Slovenští politici si uvědomují, že by ve srovnání se sousedy mohly horší ekonomické, politické, ale i geopolitické parametry odsunout SR do nižší kategorie čekatelů o přijetí do evropských struktur. Proto preferují strategii společného přibližování se k nim, a to nejlépe v rámci celého visegrádského seskupení.

Četnost politických a diplomatických kontaktů slovenských státníků se šefy vlád a států USA, SRN, Francie, Velké Británie, ale i Ruské federace potvrzuje, že plně uznávají úlohu a význam světových mocností při zajištění míru a bezpečnosti v Evropě.

I když Slovenská republika taktéž vychází z obecně přijatého předpokladu, že vojenská agrese v současných podmínkách postkonfrontačního období je ve středoevropském prostoru velmi málo pravděpodobná a potenciální bezpečnostní rizika mají převážně nevojenský charakter, její ústava pokládá vojenskou obranu země za věc cti každého občana. Všechny hlavní politické strany projevují odhodlání vybudovat adekvátní ozbrojené síly jako atribut státní svrchovanosti a výraz připravenosti země k sebeobraně. Je to jedna z mála oblastí, v níž se vládě a prezidentovi dostává téměř spontánní podpory obyvatelstva. Podle údajů průzkumu veřejného mínění, který v červenci 1994 provedl Statistický úřad SR, svým ozbrojeným silám důvěřuje 74 % občanů, což je nejvíce ze všech institucí, k nimž byl vztah veřejnosti zjišťován.¹²

Armáda SR byla konstituována dnem 1. 1. 1993, a to jedním z prvních zákonů po vytvoření samostatného státu (zákon č. 3/1993 Z. z.). Podle vídeňské Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě připadlo po rozdělení Československé armády na SR 46 447 osob, 478 tanků, 683 obrněných transportérů a bojových vozidel pěchoty, 383 děl a minometů, 115 bojových letounů a 25 vrtulníků.

Připravovaná koncepce výstavby armády SR vychází z Obranné doktríny schválené 1. 3. 1994 Mečiarovou vládou a znovu projednané a doplněné Moravčíkovou vládou 24. 5. 1994. Národní rada Slovenské republiky by ji měla přijmout jako legislativní dokument. Předpokládá se, že počty armády SR budou nižší než povolené stropy. Počítá se s tím, že by poloprofesionální armáda měla mít asi 35 000 osob. K tomu, aby mohla hlavní úkol — zajištění obrany republiky — plnit vlastními silami a pod vlastním národním velením, má tvořit jednotný strategicko-operační celek, složený z pozemního vojska, vojenského letectva a protivzdušné obrany. Jejím jádrem by mělo být vysoce mobilní polní vojsko s brigádní organizační strukturou. Vojsko teritoriální obrany má zabezpečovat ochranu důležitých objektů uvnitř státu. Významným prvkem armádní struktury mají být síly rychlého nasazení, které bude možné použít v rámci celoevropského bezpečnostního systému a OSN i mimo státní území.

Výstavba slovenských ozbrojených sil probíhá za obtížných materiálních, finančních, personálních i organizačních podmínek. Zděděná infrastruktura odpovídala požadavkům dislokace ČSA, která — i přes změny uskutečněné v polistopadovém období — byla z hlediska potřeb armády samostatného slovenského státu značně nevýhodná. Zřejmě k nejsložitějším aktuálním problémům, které velení armády SR musí urychleně řešit, patří výstavba akceschopného, moderně vybaveného generálního štábu. Obzvláště složité jsou všechny otázky spojené s modernizací technického vybavení ozbrojených sil. Naléhavým a finančně značně náročným úkolem v této oblasti je zejména zdokonalení systému řízení, velení a spojení tak, aby umožňoval kompatibilitu s armádami států, s nimiž chce SR v budoucnu navázat alianční svazky.

Většina politické reprezentace Slovenska si uvědomuje úlohu své země v procesu zajištění míru a stability ve středoevropském prostoru. I když se postoje opozice v této otázce v podstatě shodují s koncepcí vlády, neznamená to, že jsou totožné. Rozhodující rozdíl mezi nimi spočívá ve způsobu vlády. Polarizace společnosti a konfrontační vztah k maďarské menšině mohou všechna dobrá předsevzetí koncepčního charakteru negovat. Dostane-li se Slovensko do mezinárodní izolace, poškodí to nejen jeho národní bezpečnostní zájmy, ale zkomplikuje to i bezpečnostní situaci jeho sousedů.

Problém posílení vnější bezpečnosti země je všemi pokládán za mimořádně závažný a aktuální. Prostý občan však za podstatně naléhavější považuje otázky související s vnitřní bezpečností. I když rostoucí kriminalita, hlavně hospodářská, obchod s drogami, organizovaný zločin apod. jsou všeobecně označovány za jevy mimořádně nebezpečné, ve slovenské společnosti dosud nevyvolávají takové znepokojení jako v České republice. Snad je to tím, že tamní lidé mají větší existenční starosti a cítí se více ohroženi klesající úrovní zdravotnictví, vysokou nezaměstnaností a dalšími negativními důsledky vyvolanými horší ekonomickou situací, než je tomu u jejich západního souseda.

Je pravděpodobné, že se vnitropolitická situace bude na Slovensku ještě nějakou dobu vyznačovat nestabilitou a dalšími jevy, které provázejí hluboké transformační procesy a jsou charakteristické pro přechodné období. Přesto lze očekávat, že nedosáhne takového stupně chaosu, který by výrazněji negativně ovlivnil podmínky pro zajištění bezpečnosti České republiky. Vzájemná propojenost států, zejména těch, které ještě donedávna tvořily jeden celek, působí ve středoevropském regionu oběma směry; z jednoho na druhý může přenášet destabilizační nákazu, ale také může napomáhat k šíření klidu, oboustranné jistoty, spolehlivosti a přispívat k rozvoji spolupráce. Schopnost kooperace mezi sousedy je důležitým předpokladem pro další zdokonalování jejich vztahů a současně indikuje způsobilost spolupracovat i ve větších mezinárodních společenstvích. Ostatní přesvědčuje o prospěšnosti partnerských vztahů s nimi. Úroveň zajištění bezpečnosti České republiky závisí tedy i na kvalitě a intenzitě česko-slovenské spolupráce.

¹ Hospodářské noviny, 15. 9. 1994, s. 4.

² Viz OECD: Česká republika, Slovenská republika – ekonomické přehledy. Paříž 1994.

³ Viz Kováčik, J.: Ku konverzii zbrojářského priemyslu v Slovenskej republike. Vojenské obzory, 1/1994, s. 47 a 51.

⁴ Viz tamtéž, s. 51.

⁵ Škvrnda, F., Zatlakaj, P.: Národná bezpečnosť Slovenskej republiky a európske bezpečnostné štruktúry. Vojenské obzory, 1/1994, s. 12.

⁶ Tamtéž, s. 22.

⁷ Viz Národná obroda, 9. 2. 1994.

⁸ Smena, 26. 5. 1994, s. 1.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Viz Armáda 93. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, Bratislava 1993, s. 122 a 123.

¹¹ Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci. Hospodářské noviny, 8. 12. 1992, s. 8.

¹² Viz Pravda, 27. 7. 1994, s. 3.